

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ

Поздравне ријечи

Академик ДУШАН КАНАЗИР,
предсједник Српске академије наука и уметности

Чини ми посебну част што у име Српске академије наука и уметности и Црногорске академије наука и умјетности и њеног председника господина академика Драгутина Вукотића могу да отворим свечани скуп посвећен личности, делу и мисли Петра II Петровића Његоша, великог државника, оригиналног мислиоца и највећег песника нашег језика. Овај скуп у славу личности и стваралаштва Његоша свечано се отвара овде, под куполом Српске академије наука и уметности, а наставља се под покровитељством Црногорске академије наука и умјетности и њеног председника на Цетињу. Као што вам је познато, поезија Петра II Петровића Његоша представља симфонију посвећену патњама, страдањима, болу, али и поносу и стваралачкој мисли.

На жалост, и ово данашње време је време зла, бола и патњи, јер на тлу бивше Југославије бесни етнички и грађански рат. Ово је време разарања, етничке и верске нетрпељивости, време мржње, суровости, апресивности и убијања. Етнички и психолошки блиски народи бивше Југославије, подстицани споља, међусобно се уништавају. Време данашње подсећа, по злу и патњама људи, на оно у којем је Владика живео и размишљао, говорио, певао и позивао да „човјек буде човјек“.

Данас, када постоје бројне студије, зборници и монографије о животу и делу Његоша није потребно, чини ми се, истицати и наглашавати да Његош спада у ред највећих песника и философа света, јер је сагледао и сликовито изразио судбину свога народа и предвидео неизбежну еволуцију света у коме је живео. Није потребно истицати да је битан садржај Његошеве емотивне поезије његова оригинална и снажна филозофска мисао.

Захваљујући томе што је подједнако био и велики песник и философ хуманиста Његош је снажно утицао не само на развојни пут свеукупног српства и на све наше народе, већ и на еволуцију људске мисли уопште.

Основни принцип Његошевог стваралаштва, логике и поезике, оно што он мисли, чини и пева проистиче, како он сам каже, „из главе цијелог народа“. Он пева и целом српству, и своје дело посвећује целини српског народа, што поткрепљује речима: „Србин српском роду своје сво дело посвећује...“ („Пустињак цетињски“, 1834).

Његош је, како Јован Цвијић каже: „Највећи песник срца и мисли целог народа, јер је покрајинска искуства издигао на највећу висину, задахнувши их општим народним осећањима и тежњама, и дубоким мислима о људској природи и Васељени“. Тиме је Цвијић подвукао и истакао неопходност целовитог обухватања Његошеве појаве, мисли и дела, што још увек, чини ми се, недостаје.

Као млад и неискусан државник, али довољно вешт, природно интеллигентан и mudar, умео је да управља и носи на својој бризи и одговорности читав један мали свет, немиран, угрожен, убог, неук, горд и самовољан. Био је mudar владар који се вешто прилагодио условима и одупро бројним противницима у самој Црној Гори и ван ње, јер скадарски везир Осман паша, мићењем и роварењем у племенима црногорским, подстиче главаре против Његоша и његових државних и демократских реформи. Против њега су и два царства: Аустро-Угарска и Турска.

Његош је цео живот провео у борби за преживљавање црногорског народа у неутврђеним границама Црне Горе, и ослободилачкој борби против два царства: османлијског и аустроугарског. У таквим драматичним условима родио се „Горски вијенац“ који представља суштинске људске, етичке и хуманистичке принципе.

У тим патњама и мукама млади Његош је убрзано сазрео. Путовања, нова знања и искуства, медитације и болест убрзали су ритам његовог сазревања.

У зрелом добу запажа се резигнирана одлучност човека без илузија. Био је решен да врши своју дужност до краја, да прима свет такав какав јесте, јер не може друкчије, али се не плаши да у том свету види све ствари онаквим какве јесу и да их назове правим именом. У том је истинска величина Његоша као човека који каже: „Самообмана је убитачна за људе и за народе. Не могу се и не хоћу обмањивати, ја злу свакојем гледам у очи“.

Као хуманиста који је мисао и морал целог свог намученог народа уградио у свој хуманизам, Његош је устао против сваког насиља и нељудског понашања. У центру свих његових преокупација је човек, његов морал и понашање и хуманизам, а императив је: „... тирјанству стати ногом на врат, то је људска дужност најсветија“.

Његош је као истраживач покушао, као и бројни философи пре њега, да нађе одговор на питање шта је човек и објасни његово понашање. „Што је човек? Како слабо живинче“ и

„Што је човјек, а мора бити човјек“ — јесте основно питање које даје битан, хуманистички карактер његовом философском погледу на свет. То је питање на које су философија, разне религије и идеологије покушавале вековима да одговоре, али без видљивог успеха. Истина, ни савремена философија и социологија нису још увек дале егзактан, научан одговор на питање: шта је то што одређује да човек буде или не буде човек? Шта је то што предодређује понашање човека? Како настаје мисао и шта је то што модулише мисао човека — то су најфундаменталнија питања савремених свеукупних бионаука? Историја човечанства показује да је баш због биолошке, истина још неразјашњене природе човека, свет без обзира на цивилизацију, био, као што и овај наш данашњи јесте, свет насиља, агресивности, нетолерантности, мржње, баш онако како и Његош каже: „Свјет је овај тиран тиранину, а камоли души благородној“.

Владика је и визионар по томе како је видео еволуцију света: „Човјечанство не може бити спокојно и срећно докле је подјељено у државе које имају за главни циљ: себе, вјеру, народност и династију. Благостање свију појединих људи треба у сваком обзиру да је циљ државе и читавог друштва људског“. Његош даље каже: „Човјечанство сигурно иде напријед. Оно сазрева упоредо са планетом на којој живи“. Та се предвиђања и визија неког новог света данас тек почињу назирати. Интегративна кретања у савременом свету су условљена брзим напретком савремене науке и нових технологија за које националне границе постају све уже и тешње. Стварају се велики, наднационални системи у привреди, економији, науци, култури, а проблеми света се почињу, данас глобално сагледавати и решавати.

Међутим, тој даљој еволуцији човечанства баш сâм тај човек постаје кочница, јер се он тешко и врло споро прилагођава брзим променама у друштву и физичком свету изазваним драматичним напретком науке и технологије. Као што је то Његош јасно уочио, проблем је у самом човеку, његовом моралу, понашању, ниском ступњу просвећености и материјалном сиромаштву широких слојева савременог човечанства, а посебно у релативно малој генетској способности прилагођавања савременог човека.

Основни и најважнији чинилац који снажно утиче на даљу еволуцију човечанства и цивилизације је сâм човек, односно његова мисао и недокучена биолошка природа. Питање које су Његош, а данас и савремена наука поставили, јесте како да „човечност“ потисне и надвлада у човеку оно што је он наследио од својих (анималних) предака током биолошке еволуције? Како и да ли може разум да надвлада интензитет нагона у човеку? На то историјско, философско и космолошко питање генезе и еволуције човека и његове мисли тек данас покушавају да пронађу научне одговоре савремена биосоциологија, психологија, молекуларна биологија и еволуциона генетика и генетско инжењерство,

односно молекуларна биологија наслеђа и еволуције живота. Све те дисциплине изучавају биолошку основу социјалног понашања човека и других живих бића. Досадашња истраживања показују да је понашање човека мултигенски регулисано и добрим делом предодређено. Моментално су у току истраживања чији је циљ идентификовање и објашњавање функције не само гена који програмирају понашање, већ и свих човекових гена. У току је пројекат епохе, пројекат наше цивилизације, који негде око 2020. године треба да одговори на питање Његошево, питање наше и бројних цивилизација пре нас: шта је то човек? У тим истраживањима све је евидентније да у нашој наследној материји постоје гени који предодређују и профилирају индивидуалност, личност и да друштвено понашање одражава генетичку слику односно генетски програм у одређеним условима животне и друштвене средине. Програм уписан у наследну материју, односно генетско наслеђе је широка детерминанта човекове личности и његовог понашања. Средина, едукација, религије, идеологије, друштвене, политичке и верске институције и моралне вредности неке цивилизације имају извесну улогу, кажу биосоциолози, али је та улога много мања него што се то до данас мислило. Човек је данас у свом умном развоју достигао тачку када може да контролише биолошку и физичко-хемијску еволуцију на земљи, да по свом нахођењу мења физички и живи свет без суделовања природе, јер је својим умом дешифровао и овладао фундаменталним законитостима природе, одгонетнуо садржај и програм записан у својој наследној материји у којој је, како нобеловац Јозеф Конрад каже, записано све: човекова прошлост, садашњост и будућност. Поменимо само да се данас већ говори о генима „алтруизма“ и да је њих све мање, јер савремена цивилизација, као моћан механизам селекције, фаворизује егоизам и агресивност. Какве ће бити психосоциолошке импликације човекових даљих подухвата у науци и технологији, данас је још увек тешко сагледати, али се може очекивати, са доста извесности, да ће човек покушати да репрограмира свој генетски програм са којим вековима није био задовољан. Можда ће покушати да у своју наследну материју имплантира особине које ће га изменити тако да „свет овај“ не буде „тиран души благородној“. Савремена наука сваким даном све више потврђује и Његошеву мисао о еволуцији света. Можда ће у тој даљој еволуцији човечанства ум, љубав, поштење постати апсолутна суштина човека као бића и смисао његовог постојања.

И поред различитих интерпретација које је доживело Његошево дело у дугом периоду од свог настанка до данашњег дана, неспорно је да су његови најблиставији стихови посвећени борби против насиља и да ће остати живи докле год буде насиља, а њега ће бити докле год буде било људи. По Библији, људи се међусобно убијају од свог постанка и наставиће да се уби-

јају, што савремена историја потврђује, докле год се не измени биолошка природа, односно генетски програм човека.

На крају убеђен сам да ће потомци Његоша, у овим драматичним данима преживљавања, на овом научном скупу олати достојно признање „благородноме мислећему човјеку“ и „отачаственољубним мислима“, писму и поезији Владичиној која је остала као „жив зрак светлости да народу открива пут у будућност“, и у којој су се читаве реченице претварале у принципијелне максиме. Наше академије очекују да ће овај скуп још јасније истаћи духовно богатство мисли Његоша као филозофа и испраживача човекове природе. Његош — филозоф који је, као и бројни умни људи пре њега, до краја живота покушавао да боље упозна људе и свет у којем је живео, написао је о њему: „Свијет је књига отворена у којој треба учити шта је свијет. Свијет је позориште смијешно на којему се треба у различитим и свакобојним маскама показивати... Стога се човјек данас у свијету цијени по начину брилијанта, тј. што има више лица човјек и брилијант, то је скупљи.“ Зар се у тим мислима не одсликава наша данашња стварност? Његош је и данас међу нама, јер је његова поезија била уперена против сваког насиља не само у свету у којем је он живео већ и у овом у којем и ми данас живимо.

Владика је патио, борио се и певао и надао се новом поретку у свету. И ми се данас патимо и надамо се новом поретку у свету, али не знамо шта он доноси малим и научно-технолошки неразвијеним и сиромашним народима. Знамо, међутим, да се морамо борити да преживимо, да живимо у миру, да што пре изађемо из дубоке моралне кризе, духовног и материјалног сиромаштва. Морамо убрзати просвећивање и образовање народа, брже развијати науку и технологију и изграђивати нове етичке вредности и нове моделе коегзистенције са суседним народима. Знамо да се морамо укључити и у интегративна кретања у Европи и са што више знања, мудрости, и поштења у цивилизацији 21. века. Тиме би се испунили и снови и наде владике Петра II Петровића Његоша, који је певајући и сањао о будућности.

Користим ову прилику да у име Српске академије наука и уметности и Црногорске академије наука и умјетности одам јавно признање и изразим дубоку захвалност Организационом одбору и његовом председнику академику Чеду Вуковићу што су са много самопрегорног рада и ентузијазма организовали овај скуп, тако значајан за науку и културу Савезне Републике Југославије.

Академик ДРАГУТИН ВУКОТИЋ,
предсједник Црногорске академије наука и умјетности

Врло поштоване колеге,

Дужност, коју имам част да обављам у Црногорској академији наука и умјетности, даје ми привилегију да поздравим у важне учеснике научног скупа о Његошу, у суорганизацији Српске и Црногорске академије.

Савремена збивања, а не само 180. годишњица рођења, су довољан разлог да се присјетимо личности и дјела владике Рада, иако је о њему писала студије и коментаре читава плејада знаменитих његошолога.

Будући да живимо на простору и у времену у коме је „враг ђаволу дошао у сватове“, потребно је у Његошевим поетско-филозофским надахнућима потражити објашњења за многе савремене противурјечности, које се догађају код нас и широм овог равнодушног свијета.

У основи Његошеве поетике налази се идеја о стапању човјека и човјечанства, као и човјека и васељене. Он својом поезијом и филозофијом повезује митолошко и библијско вријеме са савременим. По њему је самообмана убитачна за људе и за народе „јер сваком злу треба гледати право у очи“. Уосталом, одједи великих дјела се не ограничавају на једну епоху и одређено географско подручје. Дакле, Његошевих разматрања и закључивања треба се и данас придржавати, јер су актуелна и временски непревазиђена, или се, пак, историјске драме репризирају.

Подсјећања на Његошеву тријаду спјегова нијесу мотивисана дописивањем још једне, уз многе, апотеозе његовој, по руском конзулу Гагићу, „отмјеној генијалности“, већ њиховом универзалношћу, примјењивошћу и духовном актуелизацијом.

Поједина Његошева писма, по садржају и порукама, би се могла антидатирати за скоро један и по вијек.

„Што би Европа без робова, да није сиромаша Славјана“, писао је Његош неком Тршћанину, 1848. године, не предвиђајући толики број наших данашњих гастарбајтера.

Увијек актуелни Његош, коме „свагда сопуствује противни вјетар“, својим аустријским и турским сусједима стално понавља да не жели „никакве смутње ни с ким, него сусјецки мир, покој и тишину“. Међутим, пограничне аустријске власти су извјештавале Беч и у случају када би неколико црногорских коза прешло границу, а подгорички Турци су, почетком марта 1835. године посјекли двадесет кучких чобана, жалио се Његош Јеремији Гагићу.

За своје црногорске прваке он каже: „Тешко ономе ко је њихов главар“, а за своје иностране сусједе: „Од свега ће одступи-

ти и што се снажном мишицом не могне одржати, оно све треба за ништа сматрати“. „Ниједном се уговору не може вјеровати“.

Аналогије су очигледне, а осравемењавање ових садржаја се само по себи намеће, јер су туђинска господства вјековима угрожавала слободу и опстанак балканске сиротиње-раје. Проклет је живот на размеђама. Султан носи двије круне и два мача, јер му се власт простира у Азију и у Европу. А та господа су се оптеретили материјалним и технолошким богатствима, која их отуђују и не пружају им срећу.

Времена су оправдала и потврдила многа Његошева схватања. Писао је без сувишних ријечи, чак и претјерано концизно — за читање и памћење. Учени људи га изучавају, а прост народ зна напамет *Горски вијенац*, говорио је Скерлић. Црногорци су знали Његошове стихове боље од тропара крсне славе, чак и од Оченаша. Горским вијенцем се бранио народ од глади, суша, Осман-паша — и одбранио право на постојање и своје име, пише Бећковић.

Владика Раде је тешко живио, тешко радио и учио, тешко боловао и свирепо умирао, без трунке анималног ужаса од смрти и без роптања што умире са 38 година. „Ни до данашњег дана нема цело Српство два Његоша“, тврди Исидора Секулић, у *Књизи дубоке оданости Његошу*. Треба јој вјеровати.

Остали смо дужни Његошу, не толико због прилично ријетких споменика или ускраћених назива булевара, колико због повременог заборављања његових, и данас важећих и употребљивих, поетизованих мудрости и порука. Ако би се на овом скупу само признао тај дуг према Његошу, важан циљ би био постигнут, а очекивања испуњена.

ЂОКО СТОЈИЧИЋ, министар културе у Влади Србије

У име Владе Републике Србије и у своје лично име желим вам успешан рад.

Иако је повод за размишљање и истраживање никада до краја протумаченог Његоша, 180 годишњица рођења нашег великана, рекао бих да је Његошево дело стално на уму нашем народу. Као заветна мисао која је у сáмом темељу наше духовне куће, наше самобитности.

Са Његошем ми смо достигли најуниверзалнију уметничку, филозофску и историјску поруку свету, са његовим делом у духовној ризници људске цивилизације ми стојимо и постојимо као достојни задужбинари са великим и незаобилазним улогом.

Његошевим делом ми смо своји на најаутентичнији начин и светски на најуниверзалнији начин. То је још један у низу доказа да све што је општа вредности и што постаје по себи, по својој вредности, део општечовечанске ризнице ума и лепоте, претходно је морало бити национална вредност.

Његоша је могуће изучавати као сувереног тумача најсуштаственијих историјских искустава, трајног значења и зрачења, а све то опет на историјским догађајима једног народа. Само је моћни ум, какав је уистину био Његош, могао саопштити такву суму истина, историјских синтеза локалног и општег, бриљантних опсервација и промишљања људске судбине и кретања и борбе народа да и данас, скоро два века од његовог рођења, остаје много тога за истраживање, тумачење, поимање и усвајање.

Поменућу само два места у *Горском вијенцу*, јер ми се чине да је у њима згуснута цела историја бивствовања, и овде на ветрометинама историје и другде где историја мање тутњи, али Његошеве истине нису ништа мање прихватљиве.

Мало је рећи да је Његош увек актуелан. Он је свевремен као што су свевремене све константе људског сазнања, важеће за покољења која су згасла, која троше свој живот смислено или бесмислено и која ће доћи.

Постоје три стиха у *Горском вијенцу* чија је смисленост и пуноћа значења свакако најлепше и најдубље што је икада могла исписати песничка рука.

*Ал' тирјанству стати ногом за врат
Довести га к познанију права,
То је људска дужност најсветија!*

Ови стихови могу стајати као мото српске и црногорске историје, као опорука нашег народа пред изазовима историје. Ова мисао је препознатљива, вечна тема борбе добра и зла. Његош полази од вечне истине о постојању добра и зла, али борбен однос према злу доводи до човекове дужности као услова постојања доводећи ту грандиозну мисао до оног драматичног, химничног финала „нека буде борба непрестана“. Његош је стога наш морални кодекс произишао из главе васцијела народа да би постао челна мисао целе наше историје. Нема ни једне важније судбинске теме у вековном, трагичном и тријумфалном трајању нашег народа, а да се њено тумачење, на поетски начин не би могло наћи на страницама Његошевог дела. Он није историју описивао он је са трона узвишенога до које га је уздигла мудрост и пророчански мисао за поимање света у свој његовој трагичности и узвишености, исписао свој стиховани роман, своју повест, свој тестамент, своје јеванђеље. По пореклу од искона, не зна му се исходште, јер је свуда и у свему, широко као море без приморја без краја и увира, док је рода и порода. Његош

је учинио највише што може учинити песник, владар и духовни отац свога племена: створио је огледало у коме се његови саплеменници и сви други људи могу препознати.

Ишчитавајући *Горски вијенац*, по ко зна који пут коснула ме је једна мисао као и сваког другог ко упија Његошеве речи. Оне иако познате, сваки пут друкчије севну као његове муње са Ловћена. То је стих у самом почетку пева, скоро потпуно осамљен, засебан, завршава се опомињућим ускличником:

Злога госта Европи Оркана!

Оркан је наравно написан великим словом, јер означава Османовог сина Урхана првог турског владара који је турску власт засновао на тлу Европе! Оркан са великим словом је историјска личност — рушитељ, а са малим бесни ветар — рушитељ.

Из *Горског вијенца*, наше најумније књиге староставне не-порециви Његош и данас опомиње Европу искуством напаћеног али постојаног народа.

ГОЈКО ЧЕЛЕБИЋ,

министар културе у Влади Црне Горе

ТО ЛИЦЕ НИЈЕ НАЛИК НА НЕКО ДРУГО ЛИЦЕ

Извори и свједочанства углавном се слажу у томе, да је Црна Гора с почетка XIX вијека, када је Његош рођен, дакле прије 180 година, била чудесна земља којом су владали свец и филозофи. Онај, у чију славу данас наставља рад научни скуп „Петар II Петровић Његош — личност, дјело и вријеме“, а у Биљарди се отвара изложба „Дјело илик“, проживио је свој живот на граници конститутивних религија човјечанства, погледа упртог углавном у замисао словенске ренесансе.

Ту је он, јединствена и непоновљива појава у јединственим политичким околностима и чудесном егзистенцијалном дрхтају Црне Горе раног XIX вијека, у ружји вјерских вјетрова, започео своје дјело, уобличио драмске воље јунака својих спјегова готово до границе искуства народа и језика.

Не много година касније, семантички ексклузивитет имагинације он је заступио у драмским ситуацијама на тај начин, што се у „Горском вијенцу“ заложиио за пројекат искушење хероике рационалним путем, у „Лучи микрокозма“ за пројекат искушења егзистенције теолошким дискурсом, а у драмском спјегу „Лажни цар Шћепан Мали“ за пројекат искушења хероичког путем комедије.

Како је заправо он живио прије сто педесет година у свијету истовремено рационалном, теолошком и комедијалном? И какав је то рационалан, теолошки и комедијски свијет ако почива на искушењу.

Стриц му је био светац.

Па и за пјесника га је спремао један невјероватни човјек који се потписивао „секретар народа црногорскога“, чији начин живота је више личио на сан него на стварност и ком се са дубоким и искреним осјећањем у срцу обраћа у посвети једног свог метафизичког спјева:

*Да, свагда ми драги наставниче,
српски пјевче славом осигани,
задатак је см'јешни људска судба,
људски живот сновиђење страшно!*

*Сном је човјек успаван тежијем,
у ком види страшна привиђења,
и једва се опред'јелит може
да му биће у њима не спада.*

Средњовјековна склоност филозофа на трону према комбинаторици државничких посјета са класичком рецелцијом великих култура, урешена је упадљивом улогом главних градова Централне и Хилерборејске Европе, Беча и Москве у његовом животу. Прва службена посјета Русији трајала је скупа с путовањем тачно пет мјесеци, којом приликом му је император Николај I упутио комплимент:

„Гле, па Ви сте виши од мене!“

„Само је Бог виши од руског цара!“ — одговорио је млади Његош.

Не без извјесне слободе у закључивању, уколико та слобода не вара, коментатори романтичара констатују да су га забављали комади из талијанске комедије dell'arte и можда понека игра теренцијевског типа, каква се могла видјети на тршћанским и напуљским сценама тога доба.

Са једног путовања је донио штампарију, купљену за 3.000 рубаља у Петрограду, тачно 340 година последије Црнојевића штампарије чију 500. годишњицу догодине слаavimo, те четири стотине књига и помоћ сиротињи, којој је на самрти дао опрост и благослов и завјештао цио капитал депонован у петербуршким банкама, да се од добити са главнице набавља „праха за слободу, а у гладним годинама да се купује жито и без пара дијели сиротињи“.

Владика и владар, тај живи гест државника и широки гест пером, ситуиран на раскрсници ислама и оба хришћанства, источног и западног, у својим духовним па и световним пословима био је у ствари трајно опсједнут гестом Бога.

Опојни црногорски етички ексклузивизам, који је често збуњивао дворске госте из просвећеног свијета, упркос свему извршио је снажан утицај на владареву пословну и епистоларну драматургију.

Запосленост свјетовног и духовног владара Црне Горе XIX вијека својата нешто од средњовјековне опсједнутости презапослености, заузетости, премором, упркос томе што се и у европском средњем вијеку и у црногорском деветнаестом вијеку живјело ужасно споро.

Чак и модерни роман — уз народне пјесме, вјероватно највиши жанровски домет наше писмености — своје генетичко памћење ситуира не у грађанској новели средњоевропског или талијанског типа, него у класицима његошевске традиције, у буколичкој, епистоларној и пословној прози XIX вијека којој је дао крупан прилог, дакле, и онај у славу чије 180-годишњице данас организују међународни научни скуп Српска академија наука и уметности и Црногорска академија наука и умјетности.

Литература је дијалог изабраних са изабранима, и ја желим успјеха овом скупу, који ће зацијело на његошевску традицију, што би рекли постмодернисти, „бацити нови сноп свијетла“, јер је та традиција наш стуб памћења и ослонац у туђини.

И црногорска Влада преко свог Министарства културе води преговоре са фондацијом „Андреј Тарковски“ из Москве око копродукције и снимања филма „Његош и Русија“.

За њега се у ствари може рећи оно што је неко већ рекао за узвишеног Елизабетинца из Стратфорда: „Чак и на рђавим портретима онога доба, то лице није налик на неко друго лице“.

Па вас молим, даме и господо, да сада прошетамо до Биљарде и погледамо изложбу, постављену уз несобично залагање Народног музеја Црне Горе и Централне народне библиотеке „Ђурђе Црнојевић“ — изложбу „Његошев лик и дјело“.

Не само дјело, него и то лице много говори о ужасним мукма наших предака кроз вјекове.

БОРБИЈЕ ВУШУРОВИЋ,
предсједник СО Цетиње

Поштована господо, уважени учесници међународног научног скупа „Петар II Петровић Његош — личност, дјело и вријеме“, драги гости.

Поздрављам вас у име Скупштине општине Цетиње и грађана Цетиња, старе и нове пријестолнице Црне Горе.

Изражавам задовољство што у овим тежобним временима, када се не ријетко зарад и дневно-политичких интереса посеже

за Његошем, ви поштована господо, искључиво користећи научна сазнања чините напор за дубљом и цјеловитијом спознајом личности, дјела и времена овог великана, који „силан и крцат мишљу. . . — закорачи право у вјечност“, како у свом стиху казâ Александар-Лесо Ивановић.

Има ли веће инспирације него ли у Његошевом Цетињу зборити о Његошу, ту у сјенци Манастира и Биљарде, у подножју гордог Ловћена.

Желећи вам пуно успјеха у раду, још једном вас срдачно поздрављам у име пријестолнице Црне Горе.

Хвала!

ЧЕДОМИР ДРАШКОВИЋ,
директор Централне народне библиотеке
Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“, Цетиње

Уважена господо,

Цијењени познаваоци и поштоваоци личности и дјела Његошева!

Нужно је увијек враћати се изворности, темељним структурама и основним координатама бића народног, својим историјским коријенима и свом духовном ентитету — да бисмо били сигурнији у спознаји својих врлина и својих слабости, својих падова и успона, у чему и лежи основна снага и појединца и нација као изражене и стабилне историјске формације. С тим у вези, сматрам, треба и поимати веома амбициозни програм Међународног научног скупа *Петар II Петровић Његош — личност, дјело и вријеме*, који је — поводом 180 година од Његошевог рођења, у организацији САНУ и ЦАНУ, почео прије два дана у Београду, а наредна два дана биће реализован на Цетињу.

И поред трагичне личне судбине, ловћенски Прометеј је био од оних врло ријетких и изузетно срећних људи код којих је напредна интелектуална димензија срећно сједињена са изузетном снагом духа и узорном хуманошћу и људском добротом. За Његоша је мало рећи да је обиљежио епоху; он је градио вријеме, трасирао вјекове, стварао митове. . . Нарастао је владика Раде као и Црна Гора, као и „Горски вијенац“, као и остала његова дјела; из грча и роцца борбе, гигантске борбе против суше и глади, против моћних и немилосрдних турских најезда и одмазда, против одрода и неродице, против неслоге и трагичног дуализма црногорског. . . Објективно, Његошеви стваралачки духовни домети и његови интелектуални и етички хоризонти су најснажнија одбрана црногорска; његова дјела, а нарочито „Горски вијенац“ је наша књига над књигама, наше свето писмо.

Њега треба знати, и знати тумачити, чувати и сачувати га, и то је — како је примијетио један од његових угледних поштовалаца, наших савременика — једини начин да не изгубимо себе!

О Његошу као о исконској димензији и истини — за свагда симболу бола и љепоте, написано је много. И биће још много, али увијек је нужно, и најсигурније, враћати се — оригиналу! То је Његош који се не дâ глорификовати, који се не може наставити — без претходника је и без насљедника; Његош као наднаравна категорија и реална структура, и отјелотворена снага и ум једног необичног, и свеколиког народа тога. С Његошем је — запитати се треба озбиљно: да ли у пјесничкој или у реалној визији — Црна Гора постала простор гдје престаје земља а постају небеса?

Његош је наш духовни Мојсије; он је кондензовао и канонизовао квалитет чојства; он је тешко докучива изворност и величина духа, рекло би се непоновљива индивидуалност. Он је без правописа и језика књижевног створио највиша књижевна дјела, без школе и изграђеног тока образовања најсјајнија филозофска остварења. Од Цетиња је правио град, од Црне Горе — осавремењену државу; установио је прву школу али и прву тамницу: ратничком и патничком народу добавио је штампарију, увео основне државне органе и озваничио многе новине модерних државних институција...

Његошу у част, а вама цијењени посјетиоци у почаст припремљена је изложба *Петар II Петровић Његош — дјело и лик*, коју су, у Биљарди, као један од садржаја за обиљежавање 180 година Његошева рођења и завјетног подсјећања на ову стваралачки неприкосновену фигуру наше културне историје, организовали Народни музеј Црне Горе и Централна народна библиотека Црне Горе „Бурђе Црнојевић“. Изложба је настала из релативно богатих фондова Централне народне библиотеке Црне Горе „Бурђе Црнојевић“ и Народног музеја Црне Горе, нудећи нам веома богат садржај — али, нажалост, не и апсолутно потпун. И да су нам сва издања и сви радови о Његошу били доступни, није лако сав тај материјал систематизовати и успјешно дочарати ову колосалну фигуру књижевника, гордог владике Црне Горе. Идући трагом Његошева духа, и радовима инспирисаним Његошевим дјелом и ликом, аутори Изложбе Анђа Капичић-Драгићевић, Миленија Врачар, Љиљана Зековић, Павле Боновић и уредник Младен Ломпар су нам презентирали Његошева дјела у оригиналу, на српскохрватском језику, али и њихове преводне на иностране језике упоредо, хронолошки, полазећи од доминантних цјелина — „Горског вијенца“ и „Луче микрокозма“, и закључно са цјелином „остала Његошева дјела“, која су такође изложена по истом принципу. Посебну цјелину у овом дијелу изложбе, која одсликава и дјело и лик Његошев, је избор из објективних разлога јако сужен, из литературе о Његош,

то наглашавам — само избор из монографских публикација о Његошу.

Његошев лик као инспирација стваралаца ликовних дјела — који је од 1928. године до данас забиљежен од бројних страних и домаћих сликара и вајара, мајстора плаката, аутора медаља и др., је друга, веома садржајна димензија Изложбе. Морам да изразим своје убјеђење да су аутори Изложбе овај посао радили одговорно, и са доста инвентивности, о чему посебно свједочи *Каталог Изложбе* — као потпун, систематизован и трајан докуменат о успјешности и трајној информативности овога пројекта. Ако се изузму неке његове уређивачке и техничке мањкавости, и неадекватност простора за Изложбу (који је условио отежану експозицију и нешто сложенију ходну линију, и знатно редуковање материјала предвиђеног за излагање, сматрам да је овом приликом успјешно одговорено задатку. Позивам вас да се и ви у то, надам се, увјерите, да се послуже толико вакта још једанпут загледасте у Његоша, у његовој Биљарди...

Изложбу проглашавам отвореном, и захваљујем на пажњи.